

судових виконавців, голова апеляційного суду здійснює дисциплінарний нагляд за всіма судовими виконавцями району. Нагляд за судовими виконавцями у Польщі включає судовий нагляд, адміністративний нагляд і внутрішній нагляд. Окружні суди видають накази «ex officio» для забезпечення належного виконання та усунення виявлених недоліків. Контроль за діяльністю судових виконавців здійснює Міністр юстиції одноосібно та через голів відповідних районних, обласних та апеляційних судів, суддів-інспекторів та інших осіб. Діяльність судових виконавців Португалії контролює суддя процесу, який перевіряє та контролює діяльність судового виконавця, зокрема щодо правильного застосування закону, обачності та можливого зловживання владою [4].

Насамкінець, зауважимо, що в ідеальному випадку європейський простір правосуддя має бути цілісною, уніфікованою та внутрішньо узгодженою системою. Реальність, однак, далека від такої картини, оскільки існують численні проблеми як правового, так і політичного характеру, які перешкоджають реалізації цих сміливих ідей. Існування різних стандартів правосуддя (національних і наднаціонального) негативно впливає на єдність «зони правосуддя», роблячи його ілюзорним.

Список літератури

1. Terekhov V. European civil procedure: current status within the legal system of the European Union and its member states. *Law Enforcement Review*. 2017. №1(2). P. 191-206.
2. Висновок № 13 (2010) Консультативної ради європейських суддів до уваги Комітету міністрів Ради Європи про роль суддів у виконанні судових рішень від 19.11.2010 року. URL: <https://rm.coe.int/opinion-n-13-2010-on-the-role-of-judges-in-the-enforcement-of-judicial/16806a1fbf>
3. Вільчик Т. Б. Європейські стандарти виконавчого провадження. *Форум Права*. 2023. № 75(2). С. 6-18.
4. Передовий досвід держав-членів Ради Європи та стандарти Ради Європи щодо судового контролю за виконанням рішень національних судів. URL: <https://rm.coe.int/analysis-judicial-control-by-jos-uitdehaag-october-2020-ukr-final/1680a0773f>
5. Civil enforcement in the EU: a comparative overview. URL: <https://www.enforcementatlas.eu/wp-content/uploads/2021/03/EU-Enforcement-Atlas-Comparative-Report.pdf>

Зайцев О.В. кандидат юридичних наук,
доцент, доцент кафедри кримінального
права Національного юридичного
університету імені Ярослава Мудрого

Законодавчі ініціативи щодо уточнення обставин, що виключають кримінальну протиправність діяння (ст. 43 КК України)

За період чинності текст КК України завдяки діям законодавця кардинально змінився. Як зазначає робоча група з питань розвитку кримінального права, яка з 2019 р. працює над розробкою проекту КК України, принципові положення кодексу були зруйновані валоподібними, несистемними і часто необґрунтованими змінами та доповненнями. Багато положень Кодексу змінювалися неодноразово, а деякі статті – навіть 8-10 разів [1].

Рідкісний випадок, але Розділ VIII Загальної частини КК України «Обставини, що виключають кримінальну протиправність діяння» тривалий час залишався без змін. Новелою стало включення Законом України від 15 березня 2022 р. [2] нової обставини, що передбачена ст. 43¹ «Виконання обов'язку щодо захисту Вітчизни, незалежності та територіальної цілісності України». При цьому законодавець «припустився низки не лише формальних, а й змістовних неточностей, які, вочевидь, були обумовлені як поспішністю прийняття відповідних законів, так і загальною надвисоконпруженою ситуацією в країні у цей час» [3, с. 19].

30 квітня 2024 р. у Верховній Раді України зареєстровано проект Закону № 11228 «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України, інших законодавчих актів України щодо врегулювання питань протидії розвідувально-підривній діяльності спеціальних служб іноземних держав» (далі – проект № 11228) [4].

У проекті пропонується, зокрема, внести зміни до ст. 43 КК України, а саме доповнити частину першу статті 43 КК України другим абзацом такого змісту «не є кримінальним правопорушенням вимушене заподіяння шкоди правоохоронюваним інтересам особою, яка відповідно до закону в інтересах забезпечення національної безпеки і оборони України виконувала заздалегідь затверджене керівником розвідувального органу або особою, яка виконує його обов'язки, розвідувальне (спеціальне) завдання або заздалегідь затверджене керівником спеціально уповноваженого державного органу у сфері контррозвідувальної діяльності або особою, яка виконує його обов'язки, контррозвідувальне (спеціальне) завдання».

У разі прийняття запропонованих змін визначальним для практики застосування стає розуміння термінів «розвідувальне (спеціальне) завдання» і «контррозвідувальне (спеціальне) завдання». З цього приводу слід зауважити, що проектом № 11228 пропонується доповнення Закону України «Про контррозвідувальну діяльність» ст. 8-1 «Виконання контррозвідувального (спеціального) завдання», в якій наводиться лаконічне роз'яснення сутності такого завдання у сфері контррозвідки. Про виконання розвідувальних (спеціальних) завдань йдеться у ст. 21 Закону України «Про розвідку».

Порядок організації та проведення розвідувального та контррозвідувального (спеціальних) завдань визначається актами розвідувальних органів та нормативно-правовими актами Служби безпеки України.

Водночас, запропоновані зміни до ст. 43 КК України передбачають виключення протиправності тільки у разі виконання цих спеціальних завдань за умови їх затвердження відповідним керівником або особою, яка виконує його обов'язки. Зміни до Закону України «Про контррозвідувальну діяльність» у ст. 8-1 містять положення щодо затвердження Головою Служби безпеки України або особою, яка виконує його обов'язки, контррозвідувального (спеціального) завдання. Проте у ст. 21 Закону України «Про розвідку» не передбачена можливість затвердження розвідувального (спеціального) завдання особою, яка виконує обов'язки керівника розвідувального органу, що унеможливорює коректне застосування запропонованої редакції ст. 43 КК України.

Викладене дає підстави пропонувати зміни до ст. 21 Закону України «Про розвідку» з метою закріплення можливості затвердження розвідувального (спеціального) завдання особою, яка виконує обов'язки керівника розвідувального органу.

Слід звернути увагу, що згідно із чинною редакцією ст. 43 КК України особа, беручи участь в організованій групі чи злочинній організації, має право заподіяти будь-яку шкоду правоохоронюваним інтересам, за винятком двох видів кримінальних правопорушень, вчинення яких свідчить про перевищення допустимих меж, передбачених у ч. 2 ст. 43 КК: а) умисного особливо тяжкого злочину, пов'язаного з насильством над потерпілим, чи 2) умисного тяжкого злочину, пов'язаного із заподіянням тяжкого тілесного ушкодження потерпілому або з настанням інших тяжких чи особливо тяжких наслідків.

Водночас, запропоновані проектом № 11228 зміни до ст. 43 КК України взагалі не передбачають меж заподіяння шкоди у разі виконання розвідувального та контррозвідувального (спеціальних) завдань. З цим складно погодитися. По-перше, це свідчить про відсутність підстав для притягнення до відповідальності осіб, які виконують такі спеціальні завдання, як професійний обов'язок, і вчиняють злочини, передбачені ч. 2 ст. 43 КК України. По-друге, Проекти Закону «Про розвідку» № 2412 від 11.11.2019р. [5] та № 2412-д від 15.01.2020 р. [6], які містять пропозицію зміни редакції ст. 43 КК України, що подібна до наведеної у проекті № 11228, межі заподіяння шкоди і відповідальність за їх перевищення у разі виконання розвідувального (спеціального) завдання все ж таки передбачали шляхом доповнення частини другої ст. 43 КК України.

Викладене дозволяє стверджувати, що запропоновані проектом Закону «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України, інших законодавчих актів України щодо врегулювання питань протидії розвідувально-підривної діяльності спеціальних служб іноземних держав» (реєстр. № 11228 від 30.04.2024 р.) зміни до ст. 43 КК України мають метою уточнення такого виду обставин, що виключають протиправність діяння, як виконання професійних чи службових обов'язків. У зв'язку із цим не зайвим буде звернути увагу законодавця на текст проекту КК України, який, зокрема, містить положення ст. 2.9.10. «Виконання службових повноважень чи професійних обов'язків». Зокрема, пропонується визнавати правомірним спричинення шкоди при «здійсненні особою гласної чи негласної слідчої (розшукової) дії, оперативно-розшукового, контррозвідувального чи антитерористичного заходу на підставах, в межах повноважень та в порядку, передбачених законом» [7].

Із наведеного положення зрозуміло, що члени Робочої групи дотримуються розробленої наукою кримінального права підходу до характеристики обставин, що виключають протиправність діяння [8, с. 340-342], коли можна визначити підставу заподіяння шкоди правоохоронюваним інтересам, а також й відповідні ознаки, що характеризують таку обставину : 1) суб'єкта заподіяння шкоди; 2) її мету; 3) її об'єкт; 4) характер дії (бездіяльності) і 5) межі заподіяння шкоди. Відповідно, викладені вище зауваження до тексту проекту № 11228 в частині змін до ст. 43 КК України мають наукове підґрунтя, що дозволяє розглядати їх як пропозиції по вдосконаленню положень законопроекту.

Список літератури

1. Концепція реформування кримінального законодавства України URL: <https://newcriminalcode.org.ua/concept> (дата звернення: 17.05.2024).
2. Про внесення змін до Кримінального кодексу України та інших законодавчих актів України щодо визначення обставин, що виключають кримінальну протиправність діяння та забезпечують бойовий імунітет в умовах дії воєнного стану: Закон України від 15.03.2022 № 2124-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2124-20#Text> (дата звернення: 17.05.2024).

3. Пономаренко Ю.А. Новелізація положень КК щодо обставин, які виключають кримінальне правопорушення, в умовах воєнного стану. *Вісник Асоціації кримінального права України*, 2022, № 1(17) С. 1-23

4. Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України, інших законодавчих актів України щодо врегулювання питань протидії розвідувально-підривній діяльності спеціальних служб іноземних держав: проект Закону № 11228 від 30 квітня 2024 р. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/44125> (дата звернення: 17.05.2024).

5. Про розвідку: Проект Закону № 2412 від 11.11.2019р. URL: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=67336 (дата звернення: 17.05.2024).

6. Про розвідку: Проект Закону № 2412-д від 15.01.2020р. URL: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?id=&pf3511=67895 (дата звернення: 17.05.2024).

7. Текст проекту нового Кримінального кодексу України. Станом на 25.02.2024 р. URL: <https://newcriminalcode.org.ua/criminal-code> (дата звернення: 17.05.2024).

8. Баулін Ю.В. Обставини, що виключають протиправність діяння. *Кримінальне право України: Загальна частина* : підручник / В. Я. Тацій, В. І. Тютюгін, В. І. Борисов та ін. ; за ред. В. Я. Тація, В. І. Тютюгіна, В. І. Борисова. – 6-те вид., перероб. і допов. – Харків : Право, 2020. С. 306-342. 340-342

*Калініна А. В. кандидатка юридичних наук,
старший дослідник Науково-дослідний
інститут вивчення проблем злочинності
ім. акад. В. В. Сташиса НАПрН України*

Керування транспортними засобами в стані сп'яніння: відсутність правової культури чи фізіологічна вада людини? ¹

Кожна людина має право на безпеку. І хоча це право є одним із фундаментальних прав людини, як влучно зазначає В. М. Вовк, у сучасних умовах воно існує де-факто за замовчуванням, водночас не має де-юре статусу фундаментального та універсального права людини [1, с. 27]. Поняття «безпека» в реаліях ХХІ століття стало всеоб'ємним, в силу усвідомлення позитивних та негативних аспектів науково-технічного розвитку людства (розробка та застосування нових синтетичних матеріалів, «якісної» зміни зброї та технік ведення війни), погіршення кліматичних та екологічних умов життя людини, зміни статусу штучного інтелекту в житті пересічної людини, а також загроз воєнно-технічного характеру, що мають місце і сьогодні, тощо [1, с. 28].

Безумовно, зважаючи на вищевказану всеоб'ємність поняття «безпека», а також тісний зв'язок його змістовного наповнення із результатами науково-технічного прогресу, безпека дорожнього руху є одним із основоположних елементів безпеки людини. Стан безпеки дорожнього руху зазвичай оцінюється за рівнем смертності від дорожньо-транспортних пригод. Відповідно до світового

---

¹ Тези підготовлено на виконання теми фундаментального наукового дослідження НДІ ВПЗ «Стратегія запобігання правопорушенням у сфері дорожнього руху та експлуатації транспорту в Україні» (номер державної реєстрації в УкрІНТЕІ 0120U105615).